

УДК 338.45.01:338.24(477)

Ю. В. КИНДЗЕРСЬКИЙ,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”
(Київ)

ДО ЗАСАД СТРАТЕГІЇ ТА ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ *

Розкрито концептуальні засади стратегії розвитку вітчизняної промисловості. Обґрунтовано її місію, стратегічні та структурні пріоритети. Запропоновано заходи щодо інноваційно-інвестиційної підтримки для їх досягнення.

Ключові слова: промисловість, стратегія, промислова політика, державна підтримка, пріоритети промисловості.

Yu. V. KINDZERS' KYI,
Cand. of Econ. Sci., Senior Sci. Researcher
of Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
(Kyiv)

TO THE PRINCIPLES OF A STRATEGY AND A POLICY OF DEVELOPMENT OF THE INDUSTRY

The conceptual principles of a strategy of development of the domestic industry are clarified. Its mission and the strategic and structural priorities are substantiated. Some measures aimed at the innovative-investment support of their attainment are proposed.

Keywords: industry, strategy, industrial policy, state's support, priorities of the industry.

Частина II. Організаційні та інвестиційні механізми реалізації стратегії

Важливими питаннями у проведенні ефективних структурних змін і технологічної модернізації є *регулювання і активізація процесів вертикальної інтеграції виробництва*. Це пов'язано з тим, що вертикально інтегровані промислові групи мають здатність акумулювати власні значні інвестиційні ресурси і забезпечують масовість виробництва; вони, як свідчить світова практика, зосереджують у себе переважну більшість прикладних досліджень, здійснюваних у країні, та виступають основними суб'єктами впровадження нових технологій і продуктів. Організаційна цілісність цих структур, поряд з переліченими якостями, дозволяє проводити узгоджену технологічну політику на підприємствах з різними технологічними переділами, об'єднаних в один технологічний ланцюг, що забезпечує масштабність технологічної модернізації в цілому по країні та, відповідно, її сукупну суспільну ефективність.

Наявність в Україні великих (у тому числі транснаціональних) інтегрованих структур (насамперед, у високотехнологічних секторах, пріоритетних з точки зору

* Закінчення статті. Початок – у № 4, 2013 р.

бажаних структурних змін) сприятиме підвищенню стійкості вітчизняних підприємств в умовах загострення міжнародної конкуренції, запобігатиме перетворенню їх на периферійні виробничі потужності у складі іноземних корпорацій, що значно підвищить імовірність успішного виконання нашою державою своєї місії.

Формування великих інтегрованих структур у пріоритетних секторах повинне супроводжуватись одночасним створенням містких ринків для їх продукції *. Без цього інтеграція буде неефективною або взагалі неможливою. Невдалими виявилися численні спроби українського уряду об'єднати підприємства вітчизняного авіабудування в єдину корпорацію. Остання, врешті-решт, була створена, проте через надзвичайно низький попит на її продукцію як усередині країни, так і зовні вона перебуває у досить хиткому становищі [36]. З огляду на це, стимулююча функція держави щодо формування інтегрованих структур у промисловості має полягати у створенні, з одного боку, відповідних організаційно-правових і фінансових умов для консолідації виробництва, а з другого – значного попиту на продукцію цих інтегрованих компаній.

В організаційно-правовому контексті слід послабити норми антимонопольного законодавства щодо верхніх граничних меж концентрації виробництва, враховуючи той факт, що національна економіка є повністю відкритою. За таких умов мінімізується загроза монополізації внутрішнього ринку одним суб'єктом, утвореним у процесі консолідації вітчизняних виробничих активів [37]. Виняток становлять хіба що ринки продукції природних монополій.

У фінансовому контексті стимулювання державою концентрації може здійснюватися шляхом надання податкових і кредитних преференцій, які доцільно розглядати як інвестиційні пільги. Зокрема, підприємствам може бути зменшено оподатковуваний прибуток – або на розмір витрат, пов'язаних з придбанням інших підприємств, або на суму прибутку, реінвестованого у придбання. Держава також може надавати пільгові кредити під цілі консолідації.

Окремим способом консолідації за стимулюючої ролі держави може бути викуп нею частини акцій підприємств у обсягах, які б дозволяли контролювати (понад 50% акцій) або блокувати (понад 25%) їх діяльність, з подальшим створенням на базі цих підприємств інтегрованих корпоративних об'єднань із змішаною (державно-приватною) або державною формами власності. Для посилення інтеграції науки з виробництвом держава може також здійснити корпоратизацію державних профільних науково-дослідних установ, передавши частину їх акцій у власність таких корпоративних утворень, а решту залишивши у своїй власності.

* В Україні процеси концентрації виробництва найактивніше відбуваються в експортних секторах з низьким технологічним переділом (зокрема, в металургії та хімії, які мають місткі зовнішні ринки збуту) (зауважимо, що у світі значна частина хімічної продукції належить до високотехнологічної, проте продукція, на якій спеціалізується вітчизняна хімічна галузь, такою не є). Вітчизняне металургійне виробництво поділено між декількома вертикально інтегрованими компаніями, найбільшою серед яких є “SCM Holdings Ltd”. Підприємства усієї хімічної промисловості протягом 2010–2012 рр. об'єднано однією компанією “Group DF”. У секторах з високим технологічним переділом вертикально інтегровані компанії сформувалися лише в автомобілебудуванні. Проте їх розмір є набагато скромнішим порівняно з металургійними та хімічними компаніями, насамперед, через значно менші можливості для збуту, зумовлені переважанням на внутрішньому ринку якіснішої продукції іноземних виробників і слабкою конкурентоспроможністю вітчизняних автомобілів на зовнішніх ринках.

Формування містких ринків для продукції інтегрованих компаній, створених за участю держави, може відбутись, як мінімум, у два способи: по-перше, штучним створенням нових ринків шляхом застосування державного замовлення на певні види продукції, а по-друге, введенням заходів щодо захисту від доступу на внутрішній ринок аналогічних іноземних товарів за рахунок квотування їх обсягів або застосування до них протекціоністських імпорتنих мит^{*}. Слід зазначити, що обмеження імпорту може супроводжуватися вимогами держави до іноземних компаній щодо розміщення виробництв з виготовлення відповідної продукції усередині країни шляхом створення ними дочірніх підприємств, не виключаючи при цьому можливості участі держави у формуванні їх капіталу.

Державне замовлення доцільно застосувати для створення ринків авіаційної, судно- та вагонобудівної, фармацевтичної промисловості, медичного приладобудування, енергетичного машинобудування, автомобілебудування (у таких сегментах, як міський комунальний транспорт і комунальна техніка), сільськогосподарської техніки, ОПК. Саме в цих галузях можуть бути створені і згадані державні корпоративні об'єднання (у тому числі холдингового типу). Їх формування є доцільним, принаймні, на початку становлення потужного корпоративного сектору, оскільки вони відрізняються високим ступенем концентрації та технологічної інтеграції своїх виробництв, а тому здатні забезпечити бажані структурні зміни у промисловості. Присутність державного капіталу в таких об'єднаннях має визначитись особливістю ринків, на яких вони діють, а також доцільністю формування з них своєрідного структурно-виробничого каркасу національної економіки, який би посилював її стійкість до зовнішніх деструктивних впливів.

Щоб підвищити доступність для споживачів капіталомісткої продукції, створеної за державним замовленням, доцільно активніше застосовувати лізингові схеми її реалізації. Зокрема, у складі згаданих державних корпоративних об'єднань можливим є створення спеціалізованих лізингових компаній, що працюватимуть у відповідних секторах ринку, — на зразок Державного ПАТ “НАК “Укragenrolizing”, яке займається реалізацією сільськогосподарської техніки.

Формування державою відповідних ринків може відбутись, наприклад, для авіабудування за рахунок розширення мережі внутрішніх регіональних і міжнародних пасажирських і вантажних авіаперевезень на літаках вітчизняного виробництва, а також шляхом введення вимог до вітчизняних транспортних авіакомпаній щодо переважного застосування в авіаперевезеннях таких літаків і т. п. За аналогією, ці положення можна застосувати до суднобудування. Ринок вагонобудування може бути істотно розширений в результаті проведення кардинального технічного переоснащення локомотивного і вагонного парку залізниці, роз-

^{*} Останнім часом зарубіжні країни дедалі частіше вдаються до активного застосування протекціоністських імпорتنих мит для захисту внутрішнього ринку. Наприклад, у Російській Федерації імпортне мито на автомобілі, незважаючи на приєднання країни до СОТ, становить 25%. Крім цього, у вересні 2012 р. російський уряд запровадив додаткове утилізаційне мито на імпортовані автомобілі у розмірі 15%. Політика активного захисту внутрішнього ринку (зокрема, автомобільного) зумовила той факт, що значна кількість провідних світових автомобілебудівних корпорацій (“Toyota”, “Mitsubishi”, “Nissan”, “Renault”, “Citroen”, “Peugeot”, “Chevrolet” та ін.) розмістили всередині Росії своє виробництво, орієнтоване на її внутрішній ринок. Спочатку це виробництво було лише складальним, а сьогодні воно дедалі більше наближається до повноциклічного.

ширення її мережі. Цей самий підхід може бути застосований для медичного приладобудування та фармацевтичної промисловості, продукцію яких буде використано для технічного переоснащення і забезпечення лікарськими засобами лікувально-медичних, діагностичних і оздоровчих закладів. Ринок для продукції енергетичного машинобудування може бути створений шляхом державного замовлення на машини та обладнання для модернізації діючих традиційних електрогенеруючих станцій, створення потужностей для отримання електроенергії з альтернативних джерел – вітроенергетики, сонячної енергетики. Важливо зазначити, що перелічені галузі є наукомісткими і високотехнологічними, замикають на собі технологічні ланцюги створення відповідної продукції, а тому здатні створити мультиплікативний ефект зростання у суміжних галузях і в економіці в цілому.

Поряд з процесами створення великих вертикально інтегрованих структур, не слід залишати поза увагою розвиток малого й середнього бізнесу та його горизонтальної інтеграції на засадах кластерної організації. З точки зору забезпечення структурних пріоритетів, розвиток кластерів доцільно здійснювати для агропромислового виробництва, харчової та легкої промисловості, тобто у тих сферах, які не вимагають високої капіталомісткості та концентрації виробництва, а тому є прийнятними для ефективної роботи МСП. З огляду на запропоновану вище місію країни, поза промисловою діяльністю їх доцільно розвивати у сферах транспортно-логістичних, лікувально-оздоровчих, курортно-туристичних послуг і готельного бізнесу, при переважному залученні до матеріального забезпечення їх діяльності продукції вітчизняної промисловості.

Кластери слід розцінювати як окремий об'єкт промислової політики у територіальному розрізі й одночасно як важливий елемент реалізації регіональної політики, забезпечення поєднання інтересів держави та окремих регіонів, розв'язання проблем територіального устрою, створення сприятливих умов для розширення економічних можливостей конкретних територій. Сьогодні недооцінка регіонально-просторового розрізу в системі державного управління і в економічній (у тому числі промисловій) політиці спричиняє нераціональне використання і значні втрати фінансових, трудових і природних ресурсів, надконцентрацію економічної активності в одних регіонах і недовикористання потенціалу в інших, нагромадження значних міжрегіональних диспропорцій [38]. Тому просторовий розріз повинен дістати відображення у довгостроковій стратегії розвитку економіки та промисловості країни, а також у системі стратегічного планування.

Для активізації процесів регіонального розвитку слід перейти від неефективної політики регіонального вирівнювання на основі дотацій і субсидій до політики створення економічних стимулів до господарської діяльності та сприятливого інституційного середовища в окремих регіонах, що, у свою чергу, формуватиме поліцентричну просторову структуру національної економіки та нові джерела регіональної конкурентоспроможності [23, с. 10]. Серед таких основних джерел мають бути, з одного боку, формування потужних регіональних кластерів, а з другого — закріплення за регіонами певної спеціалізації, за якою ці кластери вестимуть свою діяльність, — залежно від наявних ресурсів, географіч-

них і природно-кліматичних умов, з огляду на можливість вкладу регіону у виконання країною своєї місії.

Серед економічних стимулів до започаткування та ведення діяльності у певних регіонах можуть розглядатися, насамперед, податкові. Зокрема, доцільно запровадити понижуючі коефіцієнти до ставок податку на прибуток підприємств, розташованих на певній території, прибуткового податку з громадян, які проживають і працюють на ній, залежно від рівня її депресивності [38, с. 66–88] та галузевої спеціалізації. Також можна поставити питання про запровадження понижуючих коефіцієнтів до ставок податку на прибуток для групи підприємств, об'єднаних у регіональні кластери. Крім цього, можливо ввести підвищуючі коефіцієнти до ставок оплати праці працівників, які працюють на депресивних територіях. Це призупинить міграцію з них робочої сили і стимулюватиме її приплив.

На сьогодні проблеми створення регіональних кластерів, спеціалізації територій, регіональної диференціації оподаткування не дістали відображення у вітчизняному господарському, регіональному та податковому законодавствах. Тому без внесення до них відповідних поправок розв'язати ці проблеми буде важко.

Особливу роль у реалізації довгострокової стратегії розвитку економіки і проведеної структурно-технологічної модернізації виробництва **покликані відіграти** створення сприятливих макроекономічних умов для **зростання інвестиційної активності** суб'єктів і винайдення резервів кардинального **збільшення обсягів інвестиційних ресурсів**. Відповідно, інвестиційну політику слід здійснювати за такими напрямками:

- забезпечення умов для відтворення і модернізації виробництва за рахунок зростання обсягів власних коштів підприємств та їх використання на інвестиційні цілі;
- розширення обсягів державного інвестування пріоритетних сфер;
- створення грошово-кредитного механізму довгострокового інвестиційного кредитування;
- створення механізму міжгалузевого перепливу капіталу із сировинних і низькотехнологічних секторів до переробних високотехнологічних, які належать до пріоритетних з точки зору досягнення стратегічних цілей країни.

Стимулювати збільшення власних коштів підприємств доцільно за рахунок запровадження таких податкових преференцій, як інвестиційний податковий кредит, інвестиційна податкова пільга та інвестиційна податкова премія [29, с. 49–50]. Суть інвестиційного податкового кредиту полягає у зменшенні на певний період податкових зобов'язань з податку на прибуток на суму здійснених суб'єктом інвестицій у модернізацію та розширення виробництва, з поверненням цього кредиту у майбутніх податкових періодах. Оскільки основною метою застосування такого кредиту є активізація відтворювальних процесів в економіці, то можливість його одержання повинна бути у всіх суб'єктів господарювання, незалежно від їх галузевої належності. Вартість кредиту має бути мінімальною і не перевищувати, наприклад, половини ставки рефінансування НБУ у рік надання кредиту або третини середньозваженої ставки комерційних банків по довгострокових кредитах на інвестиційні цілі. Для підприємств, які працюють у пріоритетних сферах, надавати інвестиційний податковий кредит доцільно за нульовою ставкою.

Інвестиційну податкову пільгу та інвестиційну податкову премію треба застосовувати виключно для підтримки пріоритетних видів діяльності. Суть першої з них полягає у зменшенні зобов'язань щодо сплати податку на прибуток на суму інвестицій підприємства у модернізацію діючих або створення нових виробництв без стягнення цієї суми у майбутніх податкових періодах. Друга являє собою одноразове, погоджене з податковим органом, зменшення зобов'язання щодо податку на прибуток на суму, що перевищує згадані інвестиційні витрати суб'єктів. Допустимий розмір такого перевищення може коливатися залежно від обсягів здійснених інвестицій, але не бути більшим, наприклад, від їх п'ятої частини.

Крім того, для підвищення активності підприємств у здійсненні власних досліджень і розробок, а також рівня їх впровадження доцільно застосовувати податкове стимулювання. Так, можливим є введення регресивного оподаткування прибутку залежно від приросту витрат на НДДКР порівняно з попереднім податковим періодом. Щоб запобігти зловживанню цією пільгою як засобом ухилення від оподаткування, слід періодично порівнювати її надання з результативністю НДДКР, тобто з практичним впровадженням здійснюваних розробок та їх ефектом для виробництва. За відсутності останніх протягом певного періоду та відсутнього ефекту від них слід вимагати від суб'єктів відшкодування наданої пільги.

Важливу роль у відтворенні та оновленні виробництва повинні відіграти амортизаційні кошти, які в останні десятиріччя втратили своє пряме призначення. Їх нарахування призводить лише до зменшення бази оподаткування, практично не сприяючи поліпшенню процесів відтворення. Тому слід амортизацію також розглядати як податкову пільгу і здійснювати регулярний контроль за її цільовим використанням. Необхідно відновити у бухгалтерському обліку накопичувальні амортизаційні рахунки, запровадити здійснення податковими органами регулярного контролю за використанням підприємствами коштів з цих рахунків, передбачити відшкодування на користь держави нарахованих сум амортизації у випадку її нецільового використання або за відсутності ефекту від неї з точки зору зниження рівня зносу основного капіталу або поліпшення його вікової структури.

Розширення обсягів державного інвестування пріоритетних сфер може відбутися за декількома напрямками. По-перше, доцільно переглянути структуру видатків бюджету і винайти можливість збільшити капітальні видатки за рахунок скорочення надання необґрунтованих соціальних пільг і запровадження їх адресності*; ревізії діючих державних програм на предмет відповідності їх цілей і завдань стратегічним цілям розвитку країни, з подальшим припиненням фінансування тих програм, які не відповідають названим цілям; скорочення витрат на державне управління, із запровадженням їх граничних норм.

По-друге, збільшення капітальних видатків повинне відбутися, з одного боку, у напрямі зростання підтримки конкретних інвестиційних проектів у пріоритетних сферах, а з другого — у напрямі збільшення фінансування капітальних витрат у тих сферах, які споживатимуть продукцію, вироблену в результаті реалізації цих проектів. Це стосується, наприклад, сфер медицини, житлово-комунальної,

* Якщо вірити інформації, озвученій Президентом України В. Януковичем на одному із засідань Ради регіонів, в Україні лише 23% соціальних виплат отримують бідні верстви населення, решту ж 77% отримують не тільки заможні, але й навіть, що неприпустимо, багаті люди [39].

транспортної та енергетичної інфраструктури, оборони, житлового будівництва. Збільшення частки капітальних витрат у їх фінансуванні стимулюватиме внутрішній попит на продукцію, яку вони використовуватимуть у своїй діяльності і яка вироблятиметься підприємствами, створеними в ході реалізації інвестиційних проектів, підтримуваних державою. Зауважимо, що збільшення фінансування капітальних витрат у цих сферах має супроводжуватись обов'язковою вимогою придбання відповідної продукції у вітчизняних виробників. У такий спосіб можна стимулювати розвиток внутрішнього виробництва медичного устаткування та обладнання, фармацевтичної продукції, енергетичного устаткування, транспортних засобів усіх видів, військової техніки, техніки та обладнання для ЖКГ, будівельних матеріалів і складної техніки для будівництва тощо. Надавати державну підтримку інвестиційним проектам у пріоритетних сферах доцільно на зворотній основі, через спеціально створений державний банк розвитку [40]. Це дозволить підвищити ефективність і цілеспрямованість витрачання державних коштів, ґрунтовніше підходити до відбору інвестиційних проектів, контролювати хід їх реалізації.

По-третє, слід винайти додаткові джерела для збільшення доходів бюджету та їх направлення на інвестиційні цілі. У цьому зв'язку слід звернути увагу на те, що нестачу коштів у державі можна пов'язати з існуванням колосального тіньового сектору економіки і масштабним вивезенням капіталу з країни, яке не компенсується його ввезенням. Така “втеча” теж призводить до нестачі пропозиції на позиковому ринку і зумовлює зростання зовнішніх позик з боку держави та корпоративного сектору, що, у свою чергу, тільки збільшує відплив капіталу з країни при настанні строків їх погашення.

Серед заходів, які обмежать виведення капіталу, можуть бути вжиті, зокрема, такі: відшкодування ПДВ експортерам тільки після отримання експортної виручки і документального підтвердження цього факту*; стягнення ПДВ при сплаті авансу постачальникам з-за кордону; накладання штрафних санкцій за прострочену дебіторську заборгованість по зовнішньоекономічних контрактах у розмірі до 100% їх суми; запровадження кримінальної відповідальності для посадових осіб органів влади та керівників підприємств за виявлені факти незаконного виведення капіталу.

Доцільно запровадити окремий податок на вивезення капіталу та на валютно-обмінні операції у великих розмірах небанківських установ і фізичних осіб, не пов'язані з оплатою імпортованих контрактів і погашенням зовнішніх позик. Особливо це стосується того капіталу, який, згідно із законодавством, підпадає під класифікацію прямих або портфельних інвестицій резидентів у економіки інших країн і використовується для так званого “міжнародного структурування бізнес-процесів”. Суть останніх полягає в тому, що резиденти створюють у країнах з меншим рівнем податкового навантаження своїх зарубіжних “дочок”, які використовуються для формування штучних трансакцій, що дозволяють перевести до цих країн капітал, мінімізувавши тим самим податкові зобов'язання в Україні [41]. Інструментом протидії такому прихованому відпливу капіталу, крім запровадження

* У даний час, згідно з п. 200.8. Податкового кодексу України, для відшкодування ПДВ достатньо подати лише митну декларацію, що підтверджує вивезення товару.

податку на його вивезення для створення подібних контрольованих іноземних компаній, може стати зарахування їх доходів до доходу резидентів для цілей оподаткування.

Ще одним джерелом збільшення доходів держави повинна стати зміна умов оподаткування для офшорних компаній, які ведуть діяльність в Україні та, користуючись своїм статусом, теж мінімізують податкові зобов'язання. Не секрет, що вітчизняний бізнес (особливо великий) широко використовує "офшорні" схеми ухилення від податків. За оцінками міжнародних експертів, з 1990 р. до останнього часу з України до офшорів було виведено майже 170 млрд. дол. [42]. Тому, на нашу думку, державі слід переглянути свої міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування й денонсувати їх для країн-офшорів, поширивши на офшорні компанії загальний режим оподаткування, який діє у країні. Також можна підтримати позицію окремих дослідників відносно того, що за умов наростаючої нестабільності світової економіки доцільно повернути права власності на вітчизняні активи, які в даний час належать офшорним компаніям, під українську юрисдикцію, оскільки виникає загроза поглинання та колонізації вітчизняної економіки іноземним капіталом [43]. Ця загроза посилюється наростаючою емісією доларів, яку здійснює уряд США для придбання за кордоном реальних іноземних активів з метою "розсмоктування" доларової фінансової "бульбашки".

Припинення напівзаконних і незаконних операцій з вивезення капіталу не тільки дозволить збільшити податкові надходження, але й посилить валютний контроль і стабільність національної грошової одиниці, що є важливою умовою переходу до політики "довгих" і дешевих грошей для реального сектору, про що буде сказано далі. Для підвищення ефективності валютного контролю доцільно включити до органів, які його здійснюють, податкову та митну служби, сформувати єдину інформаційну систему валютного контролю, яка б передбачала електронне декларування паспортів угод, з переданням їх до баз даних усіх органів валютного контролю, а також притягти до відповідальності керівників підприємств, які допускають накопичення простроченої дебіторської заборгованості по експортно-імпортних операціях.

Значне зростання бюджетних доходів можна отримати, переглянувши умови екологічного оподаткування у бік посилення за трьома напрямками. По-перше, це підвищення ставок оподаткування за викиди забруднюючих речовин до розмірів, які застосовуються у країнах ЄС. У даний час ці ставки, незважаючи на їх перегляд і збільшення у Податковому кодексі України, залишаються далекими від європейських стандартів. По-друге, це запровадження прогресивної шкали екологічного податку у розрізі не тільки видів забруднюючих речовин і класу їх небезпечності, але й обсягів викидів. По-третє, це налагодження постійного суворого незалежного контролю (наприклад, екологічною інспекцією і громадськими організаціями) за обсягами викидів підприємств, оскільки в даний час їх облік самими підприємствами, здебільшого, є умовним, а задекларовані показники викидів далекі від фактичних. Запровадження таких змін не тільки дозволить отримати додаткове джерело доходів бюджету, але й стимулюватиме підприємства-забруднювачі впроваджувати нові екологозахисні технології.

Аналогічного збільшення надходжень до бюджету можна досягти шляхом перегляду умов стягнення плати за користування надрами і запровадження її прогресивної шкали залежно від обсягів ресурсів, які видобуваються. Одночасно слід запровадити підвищені ставки податку на прибуток підприємств-надрокористувачів. Це, з одного боку, стимулюватиме до глибшої переробки видобутих ресурсів, а отже, до їх економії та поширення технологій отримання матеріалів і продуктів від переробки відходів виробництва та вторинної сировини, з другого — зробить видобування сировини менш прибутковим порівняно з її переробкою *.

Нагальним питанням не тільки з точки зору збільшення бюджетних доходів, але й з позицій забезпечення соціальної справедливості в умовах постійного наростання розриву в доходах найбагатших і найбідніших верств населення є запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб, а також податку на розкіш. Розвинуті країни давно відмовилися від ліберального пропорційного оподаткування доходів своїх громадян, мотивуючи це необхідністю дотримуватися принципу соціальної справедливості при стягненні податків **. У більшості з цих країн ставки податку на високі доходи перевищують 40%. Черговий кризовий спад у світовій економіці, що розпочався у II половині 2012 р., зумовив подальше підвищення урядами країн ЄС ставок податків на доходи найбагатших верств населення ***. Україні варто скористатись європейським досвідом. Це дозволить не тільки поповнити державну казну, але й підвищити довіру до влади у пересічних громадян, зменшити “градус” соціального невдоволення, пов’язаного з несправедливим характером приватизації та концентрацією усього багатства країни в руках декількох десятків сімей у далеко не завжди законний і “прозорий”, а нерідко і кримінальний спосіб.

Чималий потенціал для акумулювання державою ресурсів на інвестиційні цілі складають кошти населення — як ті, що зберігаються на депозитах у банках, так і ті, що знаходяться поза банками. Наприклад, на 1 вересня 2012 р. обсяг коштів громадян, розмічених на депозитах у банках, становив 345 млрд. грн. [45], а “на руках” у населення, за оцінками експертів, зберігається від 50 млрд. до 150 млрд. дол. Залучити кошти, що зберігаються поза банками, можливо, наприклад, шляхом випуску державних інвестиційних облігацій для фізичних осіб зі строком гарантованого погашення від 5 років і дохідністю, не менш привабливою, ніж по банківських депозитах ****.

* Нині рентабельність підприємств з видобування сировини у разі перевищує рентабельність переробних підприємств, причому не тільки в Україні, але й у розвинутих країнах і країнах, багатих на природні ресурси. Це чималою мірою підживлює існування і поширення (особливо серед ресурсно багатих країн) такого явища, як “ресурсне прокляття”, і звужує можливості розвитку на основі інновацій.

** В Україні принцип соціальної справедливості оподаткування лише задекларовано у податковому законодавстві (зокрема, у п. 4.1.6. Податкового кодексу України зазначається, що “соціальна справедливості — (це. — Ю.К.) установлення податків і зборів відповідно до платоспроможності платників податків”). Насправді цей принцип проігноровано при оподаткуванні доходів фізичних осіб.

*** Наприклад, новообраний Президент Франції Ф. Орланд оголосив про намір запровадити оподаткування доходів найбагатших громадян країни, чий статок перевищує 1 млрд. євро, за ставкою у 75% [44].

**** У жовтні 2012 р. Уряд України вдався до випуску державних казначейських зобов’язань номінальною вартістю 500 дол., строком погашення 2 роки та річною ставкою дохідності 9,2%, що перевищує середньозважену ставку по доларових депозитах на час випуску (7,6–7,8%). Продаж ДКЗ дозволено як юридичним особам, так і населенню [46]. Тим самим Уряд зробив

Розширення пропозиції інвестиційних ресурсів в економіці не повинне і не може відбуватися виключно завдяки нарощуванню бюджетних витрат держави. Не менш *важливо зорієнтувати на інвестиційні цілі банківське кредитування і збільшити пропозицію довгострокових кредитних коштів* на прийнятних для бізнесу умовах. Вирішення цього завдання слід пов'язувати, з одного боку, із створенням спеціально для таких цілей українського банку розвитку, а з другого – з посиленням впливу НБУ на інвестиційні процеси. Щодо останнього, то варто запровадити цільове рефінансування комерційних банків і формування пропозиції “довгих” грошей з прив'язкою до завдань структурно-інноваційної модернізації промисловості. Також слід розширити функції НБУ завданнями забезпечення економічного зростання, інвестиційної активності та підтримання зайнятості, як це передбачено у багатьох розвинутих країнах світу.

Для створення механізмів грошової пропозиції, замкнених на інвестиційному кредитуванні реального сектору в цілому та його окремих пріоритетів, необхідно пов'язати умови доступу комерційних банків до рефінансування з боку НБУ із зобов'язаннями щодо використання кредитних ресурсів на фінансування інвестиційних проектів суб'єктів [23, с. 12]. Це можна зробити як непрямыми, так і прямими способами формування пропозиції грошей з боку Нацбанку. Серед непрямих способів можна назвати, наприклад, рефінансування під заставу облігацій, векселів та інших зобов'язань платоспроможних підприємств, а серед прямих – участь у фінансуванні державних інвестиційних програм і проектів, надання державних гарантій, кредитування інститутів розвитку (в тому числі банку розвитку). Слід зауважити, що ставка рефінансування не повинна перевищувати середню норму прибутку в переробній промисловості, а строки надання кредитів мають відповідати усередненій тривалості науково-виробничого циклу в реальному секторі (до 8 років).

Доцільно скористатися можливостями направлення грошової емісії на державні інвестиційні потреби, як це робиться, наприклад, у США, Японії та частково у країнах ЄС шляхом придбання центробанками державних довгострокових боргових зобов'язань і рефінансування під них комерційних банків. Емісію також можна використовувати для фінансування інститутів розвитку, як це широко практикувалось у країнах “економічного дива” й досі застосовується в Японії, нових індустріальних країнах і Китаї. Створення інститутів розвитку [47] та забезпечення їх відповідними емісійними фінансовими ресурсами повинні здійснюватися не тільки для розширення інвестиційного кредитування, але й для надання освітніх кредитів, венчурного та мікрофінансування.

Використовуючи такі інструменти, як ставка рефінансування, ломбардний список Нацбанку, інститути розвитку, державні гарантії по кредитах, які залучаються підприємствами для реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних секторах, а також компенсація процентних ставок по таких кредитах, держава може гнучко впливати на грошово-кредитні потоки, направляючи їх на підтримку як відтворювальних процесів в економіці в цілому, так і проектів у пріоритетних

спробу залучити заощадження громадян, які зберігаються поза банками, для поповнення державної казни. Проте питання, наскільки запозичені у такий спосіб кошти населення будуть використані на інвестиційні цілі, залишається відкритим.

секторах. Нацбанк повинен повною мірою почати виконувати функцію кредитора останньої інстанції, що вимагатиме від нього налагодження роботи з моніторингу платоспроможності позичальників і посилення вимог до якості роботи банків з аналізу та селекції інвестиційних проектів [23, с. 12–13].

Розширення пропозиції “довгих” грошей має узгоджуватись із здатністю суб’єктів їх освоїти або, інакше кажучи, відбуватися паралельно як з нарощуванням виробничих потужностей підприємств, так і із забезпеченням процесу виробництва власними матеріально-технічними ресурсами. В іншому випадку “накачування” економіки грошима за нестачі пропозиції вітчизняних товарів (у тому числі інвестиційного призначення) лише стимулюватиме приплив імпорту, тим самим нівелюючи позитивний мультиплікативний ефект зростання економіки через механізм міжгалузевих зв’язків. Для запобігання випуску незабезпечених грошей НБУ може рефінансувати комерційні банки під заставу довгострокових корпоративних облігацій та векселів підприємств з поправочним коефіцієнтом у 50%, а під гарантії уряду та місцевої влади — відповідно, у 75%, що зробить продаж цих боргових зобов’язань не вигідним для банків. За таких умов можна істотно розширити ломбардний список Нацбанку, включивши до нього векселі платоспроможних підприємств з пріоритетних секторів економіки за списком, затверджуваним урядом, поручительства організацій — замовників державних цільових програм, а також облігації інститутів розвитку. Такий емісійний механізм повинен використовуватись виключно для забезпечення економіки дешевими довгостроковими інвестиційними кредитами й жодною мірою не стимулювати вивезення капіталу. Тому рефінансування комерційних банків має відбуватися лише під зобов’язання вітчизняних підприємств, а прийом іноземних цінних паперів та іноземних активів вітчизняних банків як забезпечення ломбардних та інших кредитів НБУ слід припинити.

Крім розширення обсягів інвестиційних кредитів, не менш важливо забезпечити доступні умови їх надання та низьку вартість, а також мінімізувати можливість перепливу до спекулятивної сфери. Зростання обсягів цих кредитів може бути забезпечене за рахунок розширення рефінансування комерційних банків під заставу векселів платоспроможних підприємств за ставкою, не більшою від 3–4%, з встановленням обмежень на банківську маржу, що залежатимуть від розміру кредиту, наявності державних гарантій по ньому та кредитоспроможності позичальника. Щоб забезпечити стабільні умови для кредитування, доцільно заборонити комерційним банкам переглядати умови кредитних угод в односторонньому порядку.

Для запобігання спекуляціям з дешевими кредитами та утворенню фінансових “бульбашок” дохідність державних облігацій має бути нижчою від ставки рефінансування. З метою стримування зростання вартості грошей треба стимулювати застосування низькопроцентних кредитно-депозитних схем з іпотеки, освітніх кредитів і виробничих інвестиційних кредитів у пріоритетні сектори. Слід припинити рефінансування банків під заставу боргових фінансових інструментів, які не використовуються для фондування інвестицій в основний капітал та інновації. Можливо встановити ліміт фінансово-кредитного важеля як для

банків, так і для небанківських фінансових установ, обмеживши його для останніх двократною величиною. Співвідношення їх фінансових активів (цінних паперів, коштів, іноземної валюти, дебіторської заборгованості тощо) та власного капіталу не повинне перевищувати 1/2. Органи державного регулювання фінансового ринку повинні мінімізувати утворення надмірних боргів у банків і небанківських фінансових установ [48].

Нарощування ресурсної бази банківської системи можна здійснити також шляхом надання Нацбанком беззаставних кредитів у розмірі частини коштів населення на строкових гривневих депозитах і за умови їх цільового використання на інвестиційне кредитування реального сектору, що стимулюватиме розширення джерел “довгих” грошей. При цьому важливо запровадити ряд заходів, які запобігатимуть втратам вітчизняної фінансової системи внаслідок колапсу фінансових “бульбашок” і пірамід зарубіжних емітентів. Серед них – запровадження обмежень на обсяги позабалансових зарубіжних активів і зобов’язань перед нерезидентами по деривативах вітчизняних організацій, а також відмова від тих видів страхування, зобов’язання по яких не можуть бути виконані при настанні фінансово-економічної кризи. Доцільно ввести обмеження на вкладання коштів вітчизняних підприємств в іноземні цінні папери (включаючи державні облигації США та інших держав з високим рівнем бюджетного дефіциту або державного боргу).

Заходи щодо міжгалузевого перепливу капіталу із сировинних і низькотехнологічних секторів у пріоритетні високотехнологічні, поряд із збільшенням державного інвестування останніх і запровадженням стимулів для банків до їх кредитування, повинні також передбачати застосування відповідних податкових преференцій. Такі преференції полягають у диференційованому оподаткуванні як прибутку, так і доданої вартості, причому з точки зору як різних ставок податків, так і різних умов їх сплати. Диференціацію певною мірою закладено у вітчизняному податковому законодавстві [49]. Проте, на наш погляд, перелік галузей і видів діяльності, яким надано преференції щодо сплати ПДВ і податку на прибуток, необхідно уточнити, привівши їх у відповідність із розглянутими пріоритетами.

Уповільнення економічного зростання в Україні у II половині 2012 р. і “входження” її до чергової кризи змусили Міністерство фінансів України вишукувати додаткові джерела наповнення бюджету і посилювати фіскальний тиск. Для цього воно запропонувало з 2013 р. скасувати для ряду галузей і виробництв (зокрема, судно- і літакобудування, виробництва сільськогосподарської техніки та біопалива) пільги з податку на прибуток, що, як очікується, дозволить отримати додаткові надходження до бюджету на загальну суму близько 3,5 млрд. грн. на рік [50]. Таким чином, строк дії пільг від моменту надання (з 1 січня 2011 р.) до моменту скасування (з 1 січня 2013 р.) становив лише 2 роки. Звісно, було б наївно сподіватися, що за цей період вони принесуть відчутний ефект. На жаль, така непослідовність у діях органів влади – з наданням і скасуванням пільг на угоду короткостроковим фіскальним цілям і з ущемленням довгострокових інтересів розвитку країни – не може вітатись, оскільки подібні кроки позбавляють суб’єктів можливості успішно планувати свою діяльність на перспективу через неперед-

бачувані зміни в умовах господарювання і зростаючі інвестиційні ризики. З огляду на це, доцільно законодавчо закріпити певні мінімальні строки надання пільг, протягом яких вони не можуть бути скасовані державою в односторонньому порядку. Ці строки слід прив'язати до тривалості інвестиційного або технологічного циклу (5–7 років). Після закінчення встановленого строку необхідно проводити ревізію ефективності надання пільг, ухвалюючи за її результатами рішення про доцільність їх збереження на новий строк.

На наш погляд, для послаблення напруженості з наповненням бюджету слід замість повного звільнення певних видів діяльності від сплати податку на прибуток, як це робиться в даний час, запровадити для них понижуючі коефіцієнти до діючої основної ставки податку *. Ці коефіцієнти повинні залежати від рівня пріоритетності виду діяльності (пріоритети першого, другого, третього та інших рівнів); бажаних темпів приросту продукції та обсягів ринку, на який вона орієнтується; очікуваного вкладу галузі або виду діяльності у загальні обсяги випуску промисловості; очікуваного зростання чисельності зайнятих і середнього доходу працівників; наукомісткості продукції та технологій виробництва певного виду діяльності; кількості випадків, строків і результатів надання пільги тому чи іншому виду діяльності у попередні роки або, інакше кажучи, “історії” надання пільги на зразок “кредитної історії” позичальника, яку деякі банки застосовують при ухваленні рішень про надання йому чергових позик, з оберненою залежністю ступеня зниженості коефіцієнта від кількості попередніх випадків, строків і результатів їх надання **. Як уже згадувалося, поряд із запровадженням до ставок податків понижуючих коефіцієнтів за галузевою ознакою, доцільно запровадити також подібні коефіцієнти за регіональною ознакою, залежно від депресивності тієї чи іншої території.

Водночас надання податкових преференцій повинне супроводжуватися жорстким контролем за їх цільовим використанням. У випадках нецільового використання або недосягнення підприємствами заявлених ними для отримання пільг очікуваних результатів від реалізації інвестиційних проектів кошти, недоодержані бюджетом через їх надання, мають бути в обов'язковому порядку повернуті державі або примусово стягнуті нею з таких суб'єктів. У цьому зв'язку доцільно створити єдиний державний реєстр суб'єктів, які отримали пільги, з внесенням до нього суми пільг, цілей їх надання та формалізованого переліку показників за інвестиційними проектами, що мають бути досягнуті. Такий захід підвищить відповідальність суб'єктів за взяті на себе інвестиційні зобов'язання, а також їх економічну й фінансову обґрунтованість.

Пропоновані заходи структурної, інноваційно-технологічної та інвестиційної політики можуть бути неоднозначно сприйняті іншими країнами з точки зору їх суворості відповідності правилам СОТ, членом якої є Україна, оскільки вони пору-

* У даному випадку ми не заглиблюємось у методологію визначення цих коефіцієнтів, оскільки це вимагає окремого дослідження, а пропонуємо лише сам принцип, за яким могла б здійснюватися диференціація в оподаткуванні для різних галузей.

** Запровадження такої норми вважаємо доцільним з огляду на ту обставину, що у попередні десятиріччя ряд галузей вітчизняної промисловості неодноразово отримували пільги з податку на прибуток, сплати ПДВ та інших податків, але тільки в одиничних випадках результат їх надання був помітним з точки зору поліпшення стану галузі.

шують один з принципів цієї організації – принцип недискримінації. До заходів, які можуть розглядатись як субсидування виробництва і виклика́ти нарікання, належать створення державного банку розвитку та надання ним пільгових кредитів; пільги фінансовим установам для збільшення ними довгострокового кредитування реального сектору; запровадження інвестиційної податкової пільги, інвестиційного податкового кредиту та інвестиційної податкової премії; запровадження понижуючих коефіцієнтів до ставок податків за регіональною ознакою; державне замовлення. В цілому ці заходи не заборонені, якщо вони не спрямовані на надання преференцій лише окремим суб'єктам чи галузям.

Заходи у вигляді тарифних бар'єрів, квотування імпорту, стимулювання імпортозаміщення, регулювання експорту капіталу, митне і валютне регулювання в інтересах розвитку національної економіки можуть розцінюватись як захисні, що обмежують зовнішньоторговельну діяльність. Проте можливість застосування таких заходів передбачено правилами СОТ за умови, якщо вони не завдають збитків іншим членам цієї організації. Диференціація оподаткування за галузевою ознакою і за технологічним рівнем виробництва може розцінюватись як заборонені субсидії, проте її застосування слід розглядати як тимчасовий захід, який за покращення ситуації в галузі буде скасовано.

Варто зауважити, що, з нашої точки зору, правила СОТ щодо питань надання преференцій вітчизняним виробникам викладено з позицій виникнення можливих збитків і ущемлення інтересів інших країн. Проте в іншому контексті, зокрема, в тому, наскільки ці країни завдають збитків вітчизняному виробникові та національному ринкові, окреслені питання достатньо не розкрито, що, на наш погляд, у принципі є неправомірним і нашо́вхує на думку, що ці правила було виписано під конкретні країни, чий інтереси мають бути захищені на зовнішніх ринках. Відмова ж України від перелічених заходів не дозволить їй вибратися з “пастки” структурної та технологічної відсталості, залишаючи за нею сировинну спеціалізацію. Тому їх запровадження у випадку виникнення нарікань з боку інших країн щодо неправомірності таких кроків повинне стати предметом переговорів з нашими торговими партнерами. Цілком конструктивною у даному зв'язку слід вважати позицію Уряду М. Азарова, який, врахувавши доволі сумні підсумки трирічного членства України у СОТ, у 2012 р. порушив питання про перегляд умов її подальшого перебування в цій організації та подав на розгляд країнам-партнерам відповідні пропозиції щодо запровадження Україною протекціоністських заходів для майже 350 видів товарів [51].

На закінчення відзначимо, що успіх стратегії та політики розвитку вітчизняної промисловості є неможливим без кардинального підвищення якості державного управління, запровадження адміністративної та навіть карної відповідальності представників державного апарату (в тому числі вищих посадових осіб держави) за виконання намічених цільових показників стратегії. Варто зауважити, що теперішня недосконалість інституційного та політичного устрою країни не повинна стати приводом для відмови від здійснення за активної участі держави структурно-технологічної модернізації виробництва відповідно до визначеної місії та стратегічних пріоритетів країни, до чого закликають радикально налаштовані політики. Інституційні та господарські реформи мають відбувати-

ся паралельно, чим вони тільки підштовхуватимуть одна одну до змін у кращий бік. Як нами було показано раніше, позитивні зміни у виробництві сприятимуть позитивним змінам в інституційному устрої, які, у свою чергу, з часом лише посилять і закріплять перші [52].

Важливу роль в інституційному забезпеченні стратегії та політики розвитку покликано відіграти вдосконалення інституту держави як розробника “правил гри” та контролера їх виконання, як інструменту перерозподілу ресурсів країни, як регулятора і власника одночасно. Конфлікт інтересів, який виникає при цьому, не повинен розв’язуватися відмовою від якоїсь з функцій, оскільки усі вони забезпечують органічну цілісність політики розвитку. Його розв’язання вбачається в інституційному розділенні функцій держави як суб’єкта економічної політики і як власника. Функції регулятора слід залишити за виконавчою владою, а функції власника — зосередити у корпоративних об’єднаннях, які належать державі та повинні сформувати нову структуру виробництва відповідно до визначених стратегічних пріоритетів розвитку країни. Водночас держава має розвивати висококонкурентний приватний сектор, працюючи з ним у партнерстві, а не у протиставленні, та сектор виробництва суспільних благ, а механізми ринкового саморегулювання — органічно доповнювати механізмами державного регулювання, щоб у майбутньому запобігти повторенню сумного досвіду попередніх реформ у національній економіці.

Список використаної літератури

36. *Бєлов В.* Український авіапром: між стагнацією та корпоратизацією // Новини інформаційної агенції УНІАН. — 17 трав. — 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <<http://economics.unian.net/ukr/detail/88424>>.

37. *Кіндзерський Ю., Паламарчук Г.* Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні // Економіка України. — 2006. — № 8. — С. 19–29.

38. *Кіндзерский Ю.* Риски межрегиональной дифференциации в Украине и возможности их устранения // Общество и экономика. — 2011. — № 1. — С. 66–88.

39. Янукович заметил, что 80% украинских соцвыплат получают состоятельные люди // Новости интернет-издания Обозреватель. — 24 мая. — 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <<http://finance.obozrevatel.com/business-and-finance/01596-yanukovich-zаметил-что-80-ukrainskih-sotsvyiplat-poluchayut-sostoyatelnyie-lyudi.htm>>.

40. *Кіндзерський Ю.* Засади формування ефективної моделі банку розвитку в Україні // Економіка України. — 2011. — № 10. — С. 41–53.

41. *Тишук Т.* Щодо протидії прихованому впливу капіталу з України через контрольовані іноземні компанії. Аналітична записка. — К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <<http://www.niss.gov.ua/articles/843/>>.

42. Богачи со всего мира скрывают в оффшорах до \$32 трлн., украинцы — \$167 млрд. // Экономические известия. — 23 июля. — 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://news.eizvestia.com/news_economy/full/bogachiso-vsego-mira-skryvayut-v-offshorah-do-32-trln-ukraincy-%e2%80%93-167-mlrd>.

43. Хейфец Б.А. Офшоризация Non Stop // Российская Федерация сегодня. — 2010. — № 10 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <<http://www.russia-today.ru/vlast-and-economika/551-boris-xejfec-ofshorizaciya-non-stop.html>>.

44. Ходырев Ю. Франция повышает налоги на богатых. Миллиардерам бежать некуда? // Новини сайту журналу Економіст. — 10 вер. — 2012 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <<http://ua-ekonomist.com/295-franciya-povyshaet-nalogi-na-bogatyh-milliarderam-bezhat-nekuda.html>>.

45. 525 млрд. грн. украинцы держат в банках // Новости интернет-портала УБР. — 13 сент. — 2012 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <<http://ubr.ua/finances/banking-sector/525-mlrd-grn-ukraincy-derjat-v-bankah-162951>>.

46. Госказначейские валютные обязательства выгоднее, чем банковский депозит // Новини Інформпорталу Подробности. — 27 вер. — 2012 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <<http://podrobnosti.ua/economy/2012/09/27/860481.html>>.

47. Киндзерский Ю. Институты развития: принципы формирования и проблемы использования в экономических преобразованиях // Общество и экономика. — 2010. — № 7–8. — С. 57–78.

48. Фетисов Г. О мерах по преодолению мирового кризиса и формированию устойчивой финансово-экономической системы (*предложения для “Группы двадцати” по финансовым рынкам и мировой экономике*) // Вопросы экономики. — 2009. — № 4. — С. 36.

49. Розділ XX. Перехідні положення // Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI.

50. Непряхина Н. ГНС выйдет на прибыль. Планируется отменить ряд налоговых льгот // Коммерсантъ Украина. — 28 сент. — 2012 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <<http://www.kommersant.ua/doc/2031996>>.

51. Украина шокирует ВТО // Новости интернет-портала Подробности. — 25 сент. — 2012 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <<http://podrobnosti.ua/outeropinion/2012/09/25/859987.html>>.

52. Киндзерский Ю. Деформация института собственности в Украине и проблема формирования эффективного собственника в неэффективном государстве // Вопросы экономики. — 2010. — № 7. — С. 133.

References

36. Belov V. *Ukrains'kyi aviaprom: mizh stagnatsieyu ta korporatyziatsieyu* [Ukrainian aircraft industry: between the stagnation and the corporatization]. *Novyny informatsiinoi agentsii UNIAN – News of the information agency UNIAN*, May 17, 2011, available at: <http://economics.unian.net/ukr/detail/88424> [in Ukrainian].

37. Kindzers'kyi Yu., Palamarchuk G. *Problemy natsional'noi konkurentospromozhnosti ta priorytety konkurentnoi polityky v Ukraini* [Problems of national competitiveness and priorities of competitive policy in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2006, No. 8, pp. 19–29 [in Ukrainian].

38. Kindzerskii Yu. *Riski mezhregional'noi differentsiatsii v Ukraine i vozmozhnosti ikh ustraneniya* [Risks of the interregional differentiation in Ukraine and possibilities of their removal]. *Obshchestvo i ekonomika – Society and Economy*, 2011, No. 1, pp. 66–88 [in Russian].

39. Yanukovich zametil, chto 80% ukrainskikh sotsvyplat poluchayut sostoyatel'nye lyudi [Yanukovich has noted that 80% Ukrainian social payments are received by well-to-do persons]. *Novosti internet-izdaniya Obozrevatel' – News of the internet-edition Obozrevatel'*, May 24, 2012, available at: <http://finance.obozrevatel.com/business-and-finance/01596-yanukovich-zametil-chto-80-ukrainskikh-sotsvyiplat-poluchayut-sostoyatelnyie-lyudi.htm> [in Russian].

40. Kindzers'kyi Yu. *Zasady formuvannya efektyvnoi modeli banku rozvytku v Ukraini* [Principles of formation of an efficient model of Ukraine's development bank]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2011, No. 10, pp. 41–53 [in Ukrainian].

41. Tyshchuk T. *Shchodo protydii prykhovanomu vidplyvu kapitalu z Ukrainy cherez kontrol'ovani inozemni kompanii* [As for the counteraction to the hidden capital outflow from Ukraine through the controlled foreign companies]. Kyiv, Nat. Institute of Strategical Studies of the NAS of Ukraine, 2012, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/843/> [in Ukrainian].

42. *Bogachi so vsego mira skryvayut v offshorakh do \$32 trln., ukraintsy – \$167 mlrd.* [Rich persons over the world hide up to 32 trln USD in the offshore companies, and the Ukrainian ones – 167 bln USD]. *Ekonomicheskie Izvestiya – Economic News*, July 23, 2012, available at: http://news.eizvestia.com/news_economy/full/bogachiso-vsego-mira-skryvayut-v-offshorah-do-32-trln-ukraincy-%e2%80%93-167-mlrd [in Russian].

43. Kheifets B. A. *Ofshorizatsiya Non Stop* [Non Stop Offshorization]. *Rossiiskaya Federatsiya Segodnya – Russian Federation Today*, 2010, No. 10, available at: <http://www.russia-today.ru/vlast-and-ekonomika/551-boris-xejfec-ofshorizatsiya-non-stop.html> [in Russian].

44. Khodyrev Yu. *Frantsiya povyshaet nalogi na bogatykh. Milliarderam bezhat' nekuda?* [France increase taxes for rich persons. Have milliarders no places to leave?]. *Novyny caitu zhurnalu Ekonomist – News on the site of the Ekonomist journal*, September 10, 2012, available at: <http://ua-ekonomist.com/295-franciya-povyshaet-nalogi-na-bogatyh-milliarderam-bezhat-nekuda.html> [in Russian].

45. *525 mlrd. grv. ukraintsy derzhat v bankakh* [The Ukrainians hold 525 bln hrv in banks]. *Novosti internet-portala UBR – News of the internet-portal UBR*, September 13, 2012, available at: <http://ubr.ua/finances/banking-sector/525-mlrd-grn-ukraincy-derjat-v-bankah-162951> [in Russian].

46. *Goskaznacheiskie valyutnye obyazatel'stva vygodnee, chem bankovskii depozit* [State's treasurer currency obligations are more beneficial than a bank deposit]. *Novyny Informportal Podrobnosti – News of the informportal Podrobnosti*, September 27, 2012, available at: <http://podrobnosti.ua/economy/2012/09/27/860481.html> [in Russian].

47. Kindzerskii Yu. *Instituty razvitiya: printsipy formirovaniya i problemy ispol'zovaniya v ekonomicheskikh preobrazovaniyakh* [The institutions of development: principles of their formation and the problems of their use in economic transformations]. *Obshchestvo i ekonomika – Society and Economy*, 2010, No. 7–8, pp. 57–78 [in Russian].

48. Fetisov G. *O merakh po preodoleniyu mirovogo krizisa i formirovaniyu ustoichivoi finansovo-ekonomicheskoi sistemy (predlozheniya dlya “Gruppy dvadtsati” po finansovym rynkam i mirovoi ekonomike)* [On the measures for the overcoming of the world crisis and the formation of a stable financial-economic system (propositions for the “group-20” concerning the financial markets and the world economy)]. *Voprosy ekonomiki – Questions of Economy*, 2009, No. 4, p. 36 [in Russian].

49. Rozdil XX. Perekhidni polozhennya. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010, No. 2755–VI [Section XX. Transient positions. Ukraine's tax code on 02.12.2010, No. 2755–VI] [in Ukrainian].

50. Hepryakhina N. *GNS vyidet na pribyl'. Planiruetsya otmenit' ryad nalogovykh l'got* [The State's Tax Service will become profitable. It is planned to abolish a number of tax rebates]. *Kommersant' Ukraina – Businessman Ukraine*, September 28, 2012, available at: <http://www.kommersant.ua/doc/2031996> [in Russian].

51. *Ukraina shokiruet VTO* [Ukraine shocks the WTO]. *Novosti internet-portala Podrobnosti – News of the internet-portal Podrobnosti*, September 25, 2012, available at: <http://podrobnosti.ua/outeropinion/2012/09/25/859987.html> [in Russian].

52. Kindzerskii Yu. *Deformatsiya instituta sobstvennosti v Ukraine i problema formirovaniya effektivnogo sobstvennika v neeffektivnom gosudarstve* [Deformation of the institution of property in Ukraine and the problem of the formation of efficient owners in the inefficient state]. *Voprosy ekonomiki – Questions of Economy*, 2010, No. 7, p. 133 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 2 жовтня 2012 р.
